

SUUREN VALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2010 vp

Valtioneuvoston selvitys komission tiedonannosta Eurooppa 2020 -strategiasta

Valtioneuvostolle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan suuri valiokunta on 5 päivänä maaliskuuta 2010 saanut valtioneuvostolta perustuslain 97 §:n mukaisen selvityksen komission tiedonannosta Eurooppa 2020 -strategiasta (E 6/2010 vp). Tämä selvitys, jota täydennettiin 12 päivänä maaliskuuta 2010 päivätyllä jatkokirjelmällä (1. VNK 12.03.2010), koski 25. — 26.3.2010 pidetyssä Eurooppa-neuvostossa hyväksytyjä strategian päälinjoja. Suuri valiokunta antoi asiasta 24 päivänä maaliskuuta 2010 lausunnon (SuVL 2/2010 vp).

Valtioneuvosto on antanut asiasta lisäselvityksen 23 päivänä huhtikuuta 2010 päivätyllä jatkokirjelmällä (2. VNK 23.04.2010). Tämä lausunto perustuu annettuun lisäselvitykseen, joka koskee muun muassa Suomen kantoja kansalliksi määrällisiksi tavoitteiksi.

Jaostovalmistelu

Asia on valmisteltu valiokunnan työjaostossa.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- suurlähettiläs, pysyvän edustajan sijainen Marja Rislakki, Suomen pysyvä edustusto Euroopan unionissa

- EU-asioiden alivaltiosihteeri Jukka Salovaara, valtioneuvoston kanslia
- ylijohtaja Tuomas Sukselainen, valtiovarainministeriö
- Euroopan parlamentin jäsen Liisa Jaakonsaari
- professori Peter Lund, Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu
- johtokunnan jäsen Seppo Honkapohja, Suomen Pankki
- asiantuntija Janica Ylikarjula, Elinkeinoelämän keskusliitto EK
- kehittämisspäälikkö Kirsi Väättä, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto STKL
- elinkeinopolitiikan asiantuntija Pia Björkbacka, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- viestintäjohtaja Teppo Turkki, Sitra.

Viitetiedot

Asiasta ovat antaneet lausunnon työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (TyVL 8/2010 vp) sekä talousvaliokunta (TaVL 9/2010 vp). Lisäksi sivistysvaliokunta ja valtiovarainvaliokunta ovat hyväksyneet asiasta perustellut kannanotot. Lausunnot on otettu tämän lausunnon liitteiksi.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Suomen kansalliset määrälliset tavoitteet Eurooppa 2020 -strategiassa

Jatkokirjelmässään 23.4.2010 valtioneuvosto hahmottaa Suomen alustavia kantoja kansalliseksi määrälliseksi tavoitteiksi Eurooppa 2020 -strategiassa. Kevään Eurooppa-neuvosto oli hyväksynyt Eurooppa 2020 -strategian päälinjat sekä asettanut kolme EU-tason määrällistä avaintavoitetta, jättäen koulutustasoa ja sosiaalista osallisuutta koskevia tavoitteita viitteelliseksi ja kesäkuun Eurooppa-neuvostossa tarkemmin määriteltäviksi. Sektorineuvostot käsittelevät kansallisia määrällisiä tavoitteita, jotka vahvistetaan 17.6.2010 pidettävässä Eurooppa-neuvostossa.

Valtioneuvoston jatkokirjelmässä hahmotellut Suomen kansalliset määrälliset tavoitteet perustuvat pitkälti jo olemassa oleviin kansallisiin tavoitteisiin. Työllisyysasteen nostaminen Suomessa 78 prosenttiin 20—64-vuotiaalle väestölle (EU-tason tavoite: 75 prosenttia) on valtioneuvoston käsityksen mukaan haasteellinen,

mutta realistinen tavoite. Tutkimuksen ja kehityksen rahoituksen kansallisena tavoitteena on vähintään 4 prosentin osuus bruttokansantuotteesta. Ilmasto- ja energiatavoitteiden osalta valtioneuvosto pysyy kevään Eurooppa-neuvostossa päätetyssä nk. 20/20/20-tavoitteessa: kasvi-huonepäästöjä vähennetään 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta, uusiutuvien energialähteiden osuus nostetaan 20 prosenttiin energian loppukäytöstä ja energiatehokkuutta pyritään parantamaan 20 prosenttia. Koulutustavoitteiden osalta valtioneuvosto tukeutuu vuonna 2007 kansallisesti päätettyihin tavoitteisiin: vähintään 42 prosenttia 30—34-vuotiaista on suorittanut korkea-koulututkinnon vuoteen 2020 mennessä ja perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25—34-vuotiaista on vuonna 2020 95 prosenttia. Sosiaalista osallisuutta koskevan tavoitteen osalta valtioneuvoston selvityksessä käsitellään tässä vaiheessa kysymystä valittavista indikaattoreista.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Edellisessä lausunnossaan suuri valiokunta huomautti, että Eurooppa 2020 -prosessin laajuuden mielekkyyttä on syytä pohtia suhteessa sen tuloksellisuuteen. Jotta uusi strategia ei jäisi edeltäjänsä tavoin tuloksiltaan vaatimattomaksi, tarvitaan todellista sitoutumista ja päätösten tehokasta täytäntöönpanoa. Eurooppa 2020 -strategia on luonteeltaan jäsenvaltioiden ja unionin toimielinten välinen poliittinen sopimus, jolla jäsenvaltiot sitoutuvat eräisiin pääosin kansalliseen toimivaltaan kuuluviin toimiin, jotka varsinkin koulutus- ja osallisuusindikaattoreiden osalta edellyttävät lukuisten — osin hallituksiin nähden autonomisten — tahojen myötävaikutus-

ta. Valiokunta ei edelleenkään ole kokonaan vakuuttunut siitä, että strategian valmistelulle varattu alle puolen vuoden aika on riittävä, jotta kaikissa jäsenvaltioissa kaikki talouden, sivistystoimen ja muiden sektoreiden vaikuttajat olisivat aidosti sitoutuneet niihin lupauksiin, jotka jäsenvaltioiden hallitukset tekevät niiden puolesta 17.6.2010. Tämän lisäksi useimmissa jäsenvaltioissa rahoituskriisin vuoksi tehtävät julkisen talouden leikkaukset vähentävät mahdollisuuksia Eurooppa 2020 -strategian edellyttämiin sijoituksiin.

Edellä sanotun vuoksi valiokunta yhtyy valtioneuvoston arvioon Eurooppa 2020 -strategian unionin tason tavoitteiden haasteellisuudesta. Valiokunta katsoo, että strategian toteutukseen on sisällytettävä valmius myös tavoitteiden uudelleenarviointiin hankkeen aikana, jos niiden

saavuttaminen osoittautuu ylivoimaiseksi. Lisäbonin strategian kokemuksiin viitaten valiokunta pitäisi parempana, että tarvittaessa tunnustetaan mahdolliset vastoinkäymiset ja tehdään tarvittavat päätelmät niistä, kuin että EU:n neuvostossa sorvataan juhlallisia päätelmiä strategian merkityksestä senkin jälkeen, kun usko strategian toteutumiseen on kadonnut. Valiokunta kannattaa siksi Euroopan komission ja jäsenvaltioiden välisissä keskusteluissa esitettyä ajatusta strategian välitarkastuksesta.

Valiokunnalle ei ole vielä esitelty muita jäsenvaltioita koskevia määrällisiä tavoitteita eikä strategian unionitason hallintomallia. Valiokunta odottaa, että valtioneuvosto antaa näistä seikoista täydentävän selvityksen siten, että valiokunta voi hyvissä ajoin ottaa kantaa Eurooppa-neuvostossa päätettävään kokonaisuuteen.

Työllisyystavoite

Suuri valiokunta yhtyy työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan tavoin valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan Suomen kansalliseksi tavoitteeksi asetetaan 78 prosentin työllisyysaste 20—64-vuotiaiden ikäryhmässä vuoteen 2020 mennessä. Valiokunta tähdentää, että tavoite edellyttää sekä työvoiman tarjonnan että sen kysynnän kasvattamista. Tavoitteen saavuttaminen on yhteydessä Eurooppa 2020 -strategian yleiseen talouskasvuun koskevaan tavoitteeseen.

Suuri valiokunta kiinnittää valtioneuvoston huomiota työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnon esityksiin yli 64-vuotiaiden ja eri väestöryhmien työllisyydestä sekä sukupuolten tasa-arvon ja työelämän laadun työllisyysvaikutuksista. Näillä kannoilla tulee olemaan keskeistä merkitystä varsin ylimalkaisesti muotoillun yleisen työllisyystavoitteen konkretisoinnissa.

T&k-tavoitteet

Valiokunta yhtyy valtioneuvoston kantaan, jonka mukaan tutkimus- ja kehitysrahoituksen bkt-osuus olisi vähintään 4 prosenttia, josta yksityisen sektorin osuus olisi kaksi kolmasosaa. Viitaten talousvaliokunnan lausuntoon valiokunta huomauttaa, että jo aiemmin kansalliseksi ta-

voitteeksi asetettu 4 prosentin bkt-osuus saavutettiin jo vuonna 2009 — joskin bkt:n alenemisen seurauksena. Tämän tason säilyttäminen merkitsisi siten t&k-rahoituksen merkittävää euromääräistä lisäystä, mitä valiokunta pitää kannatettavana.

Valtioneuvoston ja talousvaliokunnan tavoin suuri valiokunta korostaa, että pelkän bkt-osuuden seuranta ei riitä indikaattoriksi, vaan Eurooppa-neuvoston kesäkuisen päätöksen tulisi kiinnittää huomiota t&k-rahoituksen tuloksiin ja innovaatiojärjestelmän tehokkuuteen.

Ilmasto- ja energiatavoitteet

Suuri valiokunta toteaa valtioneuvoston tavoin, että ilmasto- ja energiatavoitteet on päätetty Eurooppa 2020 -strategiasta riippumattomassa unionin lainsäädännössä, josta johtuvat myös nykyiset Suomen tavoitteet. Strategian tavoitteista energiatehokkuuden määrittely ja seuranta vaativat jatkotyötä.

Koulutustavoitteet

Sivistysvaliokunnan tavoin suuri valiokunta pitää valtioneuvoston ehdottamia, korkeakoulu- ja muun perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden väestöosuutta koskevia tavoitteita perusteltuina ja olemassa olevia kansallisia tavoitteita vastaavina.

Ilman tutkintoa koulunsa päättäneiden osuutta koskevan tavoitteen osalta valiokunta edellyttää valtioneuvostolta suurempaa kunnianhimoa. Se, että Suomessa varhain koulunsa päättäneiden osuus (9,8 prosenttia 18—24-vuotiaista) jää alle EU:n asettaman 10 prosentin tavoitteen, ei ole aihe tyytyväisyyteen. Sekä talouskasvuun että syrjäytymisen vähentämiseen liittyvät syyt puoltavat vahvoja toimenpiteitä, jos joka kymmenenneltä suomalaiselta nuorelta puuttuvat sellaiset opinnoilla saatavat valmiudet, joilla he turvaavat elantonsa seuraavan 40—50 vuoden aikana. Suuri valiokunta viittaa tältä osin sivistysvaliokunnan toistuvasti esittämiin kannanotoihin asiasta (SiVM 4/2010 vp — HE 109/2009 vp; SiVL 15/2009 vp — HE 174/2009 vp; SiVL

20/2009 vp — VNS 7/2009 vp; SiVL 4/2009 vp — VNS 3/2009 vp).

Valiokunta muistuttaa, että Eurooppa-neuvostossa on tehtävä päätös myös unionin tasoisista määrällisistä koulutustavoitteista. Valiokunta edellyttää voivansa osallistua päätöstä koskevaan Suomen kannanmuodostukseen valtioneuvoston täydentävän selvityksen pohjalta. Valiokunta esittää, että varsinkin varhain koulunsa keskeyttäneiden lukumäärän vähentämistavoite on yhteydessä myös unionin varoilla rahoitettaviin koheesiohankkeisiin. Valiokunta ehdottaa, että lukutaidottomuuden poistaminen niissä jäsenvaltioissa, joissa sitä esiintyy, sekä romaniväestön koulunkäynnin järjestäminen niissä jäsenvaltioissa, joissa valtio on siinä epäonnistunut, sisällytetään strategian tavoitteisiin.

Sosiaalista osallisuutta koskeva tavoite

Valtioneuvosto käsittelee sosiaalista osallisuutta eli köyhyyden vähentämistä koskevaa kysymystä lähinnä sitä mittaavien indikaattoreiden valinnan kannalta. Valiokunta toteaa, että köyhyyden vähentäminen on niitä kysymyksiä, joihin kansalaiset perustellusti odottavat Eurooppa-neuvostolta selkeitä, selkeästi ilmaistavia ja selkeästi todennettavia määrällisiä tavoitteita. Köyhyydessä tai köyhyysriskissä elävien ihmisten lukumäärä Euroopan unionissa on noin 85 miljoonaa, joista 20 miljoonaa on lapsia. Suomessa 13 prosenttia väestöstä on köyhyysuhan alaista. Euroopassa noin 8 prosenttia työssä käyvistä ihmisistä elää köyhyysriskissä. Valtioneuvosto ei ole ottanut kantaa indikaattoreiden valintaan, minkä vuoksi suuri valiokunta rajoittuu nyt seuraavien poliittisten tavoitteiden esittämiseen.

Eurooppa-neuvoston on asetettava selkeä määrällinen tavoite köyhyyden vähentämiseksi. Suhteellista köyhyttä mittaava indikaattori (60 prosenttia kunkin maan mediaanituloista) on edelleen välttämätön, mutta se ei riitä huono-osaisimpien ihmisten tilanteen parantamiseksi eikä myöskään anna oikeaa kuvaa unionin jäsenvaltioiden ja alueiden koheesion kehityksestä. Tavoite on muotoiltava siten, että kansalaiset

voivat arvioida sen saavuttamista. Tämä edellyttää useiden indikaattoreiden samanaikaista käyttöä sekä eri jäsenvaltioiden vauraus- ja tuotantorakenne-eroista johtuen todennäköisesti myös maittain erilaisten täydentävien indikaattoreiden käyttöä.

Eurooppa-neuvoston tulisi asettaa tiukka, absoluuttisen köyhyyden poistamista koskeva määrällinen tavoite, jonka saavuttamiseksi tulee olla valmius myös unionin rahoitukseen. Jo eettisistä syistä unionilla on oltava nollatoleranssi köyhyydelle, joka merkitsee riittävän ravinnon, asunnon ja peruskoulutuksen puuttumista.

Romanit ovat yksi ilmeisimpiä esimerkkejä EU:n alueella elävistä vähemmistöryhmistä, jotka kärsivät sekä köyhyydestä että syrjinnästä. Myös Suomen kaupunkien kaduilla kerjäävät romanit ovat seurausta tästä syrjinnän ja köyhyyden kierteestä. EU:lla on merkittäviä oikeudellisia, taloudellisia ja poliittisia keinoja vaikuttaa romanien oikeuksien toteutumiseen. Näitä ovat esimerkiksi syrjinnän kieltävä lainsäädäntö ja EU:n rakennerahastot. EU:n tähänastiset toimet ovat kuitenkin olleet tehottomia, eikä romanien aseman parantaminen ole ollut riittävästi esillä EU:n päätöksenteossa. Valiokunta katsoo, että Eurooppa-neuvoston tulee vahvistaa erillinen romanien köyhyyden vähentämistä koskeva määrällinen tavoite, joka voisi ennakoita myöhemmin hyväksyttävää romanien syrjinnän vastaista unionin strategiaa.

Euroopan unionin alueella asuvien romanien tilanne on pahin muutamissa uusissa jäsenvaltioissa. Romanien heikko asema on ehkä EU:n pahin ihmisoikeusongelma. Kööpenhaminassa määriteltujen jäsenyyskriteerien mukaan jäsenvaltion hallintoelimen tulee ylläpitää demokratiaa, oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien noudattamista sekä vähemmistöjen kunnioittamista. Valiokunta katsoo, että komission tulee kiireellisesti pyytää unionin perusoikeusvirastolta selvitys romanien ihmisoikeus- ja köyhyys-tilanteesta sekä ryhtyä sen perusteella asianmukaisiin toimenpiteisiin.

Köyhyyden poistamistavoitteella on ilmeinen yhteys työllisyystavoitteeseen sekä samalla työn ehtoihin. Edistystä köyhyyden poistamisessa tu-

lee siten arvioida myös sen kannalta, miten hyvin onnistutaan syrjäytyneiden integroimisessa työelämään sekä toisaalta työssäkäyvien köyhien suhteellisen ja absoluuttisen määrän vähentämisessä.

Lausunto

Lausuntonaan suuri valiokunta esittää,

että valtioneuvosto ottaa edellä esitetyn huomioon.

Valiokunta edellyttää, että sille annetaan selvitys Eurooppa-neuvostossa hyväksyttävästä kokonaisstrategiasta niin hyvissä ajoin, että valiokunta voi antaa siitä lausuntonsa.

Helsingissä 4 päivänä kesäkuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Erkki Tuomioja /sd
vpj. Eero Akaan-Penttilä /kok
vpj. Antti Kaikkonen /kesk
jäs. Sirpa Asko-Seljavaara /kok
Timo Juurikkala /vihr
Heli Järvinen /vihr
Pietari Jääskeläinen /ps
Kyösti Karjula /kesk
Timo Kaunisto /kesk
Matti Kauppila /vas
Kimmo Kiljunen /sd
Miapetra Kumpula-Natri /sd (osittain)
Markku Laukkanen /kesk
Tuija Nurmi /kok
Sari Palm /kd
Kari Rajamäki /sd

Kimmo Sasi /kok
Jouko Skinnari /sd
Esko-Juhani Tennilä /vas
Kimmo Tiilikainen /kesk
Tuulikki Ukkola /kok
Antti Vuolanne /sd
vjäs. Timo Kalli /kesk
Krista Kiuru /sd
Esko Kiviranta /kesk
Johannes Koskinen /sd
Jari Leppä /kesk
Ville Niinistö /vihr
Sanna Perkiö /kok
Sari Sarkomaa /kok
Jacob Söderman /sd
Tapani Tölli /kesk (osittain)
Kari Uotila /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Peter Saramo.